

iszlamizált örmények Törökországban

Örmény nagymamák fölfedezése

„Albumjainkban és archívumainkban hogyan tehetünk gesztusokat annak irányában, ami elvesztett és elfeledetté vált, a sok-sok élet felé, ami homályban maradt, ismeretlenül, amire nem gondol senki?” kérdezi Marianne Hirsch az utólagos emlékezet, a *postmemory* témájáról kiadott legújabb könyvében. Az elmúlt évtizedben számos kreatív válasz jött felszínre Törökországban azoknak az oszmán örményeknek a „homályban, ismeretlenségben, tudatlanságban maradt” életéről, akik úgy élték túl az 1915-ös mészárlásokat és halálmeneteket, hogy áttértek az iszlám hitre és török, kurd vagy arab nevet vettek föl. Bár pontos számadatok nem lehet tudni, azoknak a számát, akik az iszlám hitre való átéréssel élték túl az 1905-ös népirtást, 200 000-re tehető. Ha ez a szám pontos, ebből az következik, hogy ma több millió olyan muszlim él Törökországban, aki valamilyen módon kitért örményekkel áll rokoni kapcsolatban (mint azok gyermeke, unokája, unokaöccse vagy húga, vagy házastársi ágon stb.). De a pusztaság számok nem elegendőek ahhoz, hogy megzavarják a mély nacionalista hallgatást.

Mielőtt belemennék az elhallgatás történelmi dinamikájának elemzésébe, szeretnék áttekintést adni a feltárás, megismerés és átgondolás megindult folyamatáról.

2005 fordulópont volt az 1915 körüli vitában legalább két értelemben. Mindenekelőtt első ízben kezdődött meg a török köztársaság történetében egy országos szintű nyilvános vita, még hozzá valóban eltérő nézőpontokból az 1915-ös eseményekről és az oszmán örmények sorsáról. Másrészt elismerték, hogy örmények nagy számban élték túl az 1915-ös mészárlásokat és halálmeneteket azzal, hogy áttértek iszlám hitre. Miközben az örmények Örményországban és világszerte az örmény diaszporában a népirtás 90. évfordulójára emlékező eseményeket rendeztek, addig Törökországban az akadémiai körökben egy kis csoport előkészítette az első kritikus beállítottságú tudományos konferenciát 1915-ről. Hosszas nyilvános huzavona után 2005 szeptemberében végül megtartották a konferenciát az isztambuli Bilgi egyetemen. Bár a teljes címe az volt, hogy „Oszmán örmények a birodalom alkonyán: tudományos felelősségvállalás és a demokrácia problémái”, a hivatalos médiában csak a népirtás-konferenciaként emlegették.

Tehcir gyermekei: a nagymamámról kiderült, hogy örmény

Az egyik kulcsfontosságú panelben, amelynek „Történetek a tragédiáról és a megmenekülésről” volt a címe, részt vett Fethiye Çetin emberi

jogokkal foglalkozó ügyvéd is, akinek *Anneannem* c. könyve előző évben bestseller lett, és Irfan Palali, aki akkortájt jelentetett meg egy regényt „Tehcir gyermekei: a nagymamámról kiderült, hogy örmény” címmel, amiben megírta örmény nagymamája történetét. Mindkettejük nagymamája nyolc-kilenc éves gyerekként élte át az 1915-ös katasztrófát. Muszlim családok fogadták őket örökbe, török neveket adtak nekik, és muszlimként élték le egész hátra lévő életüket.

Mire a nagy és szenvedélyes hallgatóságot vonzó konferencia-beszélgetésre sor került, Fethiye Çetin *Anneannem* c. emlékiratai már komoly közönségérdeklődést váltottak ki, öt kiadás jelent meg belőle az első fél évben. 2013 augusztusáig már a 10. kiadásnál tart, és továbbra is széles körben olvassák és tárgyalják nemcsak Törökországban, de nemzetközileg is, mert időközben lefordították arab, kelet- és nyugat-örmény, bolgár, holland, angol, német, görög, francia, olasz és lengyel nyelvre.

A könyv a nagymama temetésével kezdődik. Olvashatjuk, hogyan háborodik fel az elbeszélő, amikor azt hallja, hogy nagyanyja szüleit úgy emlegetik, mint Hüseyint és Esmát: „De hát ez nem igaz! A mamáját nem Esmának hívták, hanem Isguhinak! És az apja nem Hüseyin volt, hanem Hovannes!” Tehát már az elején találkozunk az első nyilvános szembefordulással, azzal, ahogy egy unoka tiltakozik szeretett nagymamája és annak szülei örmény nevének „elhomályosítása” ellen. A halál pillanata jelöli ki az erőszakos múlttal és további kihatásaival való számvetés kiindulópontját.

A regény három egymást átszelő történetből mentén halad. Az első Heranush/Seher története, ahogy a lányunokája elmondja, arról, hogyan éltek az örmények a Habab nevű faluban 1915 előtt, az 1915-ös halálmenetről, és arról, hogyan vált Heranushból Seher, először egy oszmán tizedes örökbefogadott lányaként, majd egy muszlim férfi feleségévé a szomszédos Maden városából, akivel öt gyereket nevelt fel. A második szál az, amelyben a szerző elmeséli a nagymamája életét és viszonyát a különböző családtagokhoz. A harmadik szál az író, Fethiye Çetin saját küzdelme a nagymamája történetével, hogy mennyire nem sikerült megfelelő viszonyt kialakítania a nagymamája Amerikában élő örmény családjával még Heranush/Seher életében, tiltakozása a temetésén, útja New Jersey-be, hogy felkeresse nagymamája szüleinek sírját és találkozzon a Gadarian-család amerikai tagjaival. Az utolsó fotó, ami a könyv borítóján is látható, Ovanes és Esquhe Gadarian sírját ábrázolja a rózsaszínű rózsákkal, amiket Fethiye Çetin hozott, és a bocsánatukat kérve helyezte a virágokat a sírjukra.

Çetin története másokat is „bocsánatkérésre” készítetett. A *Milliyet* c. népszerű napilap egyik kolumnistája például írt egy cikket 2006-ban azzal a címmel, hogy „Bocsánatot kérek!” elnézést kérve mindazért, ami az 1915-ben az örményekkel történt miután elolvasta az *Anneannem* c. könyvet: „a történetek képesek arra, amire a nagy számok és a bonyolult fogalmak nem (...). A fogalmak hidegek, a történetek belülről is meg tudják érinteni az embert.”. A saját előadásom ezen az oszmán örményekről szóló 2005-ös konferencián úgy foglalkozott az *Anneannem*-mel, mint erőteljes példával arra, amit Hannah Arendt „kritikus történetmondásnak” nevezett, mint olyan történetmondással, ami (Lisa Disch kifejezésével élve) „nemcsak arra jó, hogy helyet találjon egyes kérdéseknek, hanem arra is, hogy kimozdítsa őket a helyükről, és spon-tán kritikus gondolkodást indítson el a hallgatósága körében”, és ami a totalitárius narratívákkal való szembefordulás fontos eszköze lehet.

Postmemory: a későbbi nemzedék viszonya a kollektív traumához

Fethiye Çetin számára a könyvében megtestesülő kritikus történetmondásának megvolt a maga hosszú és fájdalmas személyes előtörténete. Emlekszik azokra az évekre, amiket egy katonai börtönben töltött az 1980-as államcsíny után, amikor hetek tartó kínzásnak, mindennapos veréseknek és magánzáráknak volt kitéve, mert senkinek a nevét nem volt hajlandó elárulni a baloldali beállítottságú csoportjából, vagy mert nem volt hajlandó résztvenni a börtönélet militarista rituáléiban. És mégis, amikor „a nagymamámról meséltem a börtönben a barátamnak, suttogóra fogtam a hangomat”, mondja. Egy „szocialista forradalom” évek könnyebben elképzelhető volt, mint hogy nyíltan mesélhessen a nagymamája megmenekülésének a történetéről. Az utólagos emlékezet, a „postmemory” Marianne Hirsch által bevezetett generatív kategóriája a „később jövő nemzedék” viszonyát ragadja meg „azzal a személyes, kollektív és kulturális traumával, amin a korábbiak mentek keresztül – olyan tapasztalatokkal, amelyekre csak történeteken, képeken és olyan viselkedéseken keresztül „emlékeznek”, amely között felnőttek. De ezeket a tapasztalatokat olyan mélyen és érzelmileg hatásosan adták át nekik, hogy ezek láthatólag sajt jogon is megálló önálló emlékezetet hoznak létre.” Fethiye Çetin esetében a nagymamája történeteit formáló félelmek, aggodalmak és gondos elhallgatások nyilvánvalóan mély nyomokat hagytak a „forradalmár” lányunoka utólagos emlékezetében. Ennek az utólagos emlékezetnek nyilvánosan megosztott történetekké alakítása

majdnem harminc évig tartott, és az *Anneannem* közreadásában tetőzött 2004 novemberében, csak pár hónappal megelőzve 1915 90. évfordulóját.

Mint már jeleztem, 2005 fordulópontra volt az 1915-tel kapcsolatos török nyilvános diskurzusban. Az iszlamizált örmény túlélők történetei láthatóvá váltak a nagyközönség számára a visszaemlékezések, regények, dokumentumfilmek, színdarabok révén, valamint a történelmi és antropológiai kutatásoknak köszönhetően is.

A témával foglalkozó kulturális és tudományos munkák hulláma felveti azt a kérdést, miért hiányoztak ilyen sokáig a tudományos és a népszerű irodalomból. Teljesen kitorölték vagy trivializálták a történetírásban. A következőkben arra szeretnék kitérni, hogyan közelítette meg ill. hallgatta el a nacionalista és a jelenlegi poszt-nacionalista török történetírás az iszlamizált örmények témáját.

Az iszlamizált örmények helye a török nacionalista és poszt-nacionalista történetírásban

Michel-Rolph Trouillot antropológus, aki a haiti forradalom elhallgatásának történetét elemzi, azt állítja, hogy négy tényező működik, amikor elhallgatással állunk szemben a történelem teremtésében: „a tények előállításának mozzanata (a források létrehozása); a tények összegyűjtése (az *archívumok* felállítása); a tények helyreállításának mozzanata (*narratívák* létrehozása); és a retrospektív jelentőség mozzanata (végsősoron a *történet*, a *történelem* létrehozása).” Az elhallgatásnak kétféle képletet határozza meg: a kitorlás és a banalizálás (trivializálás) képletét. Trouillot terminológiájával élve azt lehet mondani, hogy sem az 1915-ös örmény mészárlást, sem a nők és gyermekek iszlamizálás révén való túlélését nem törölték ki teljesen a forrásokból (bár időnként banalizálták és legitimizálni próbálták). De az elhallgatás mégiscsak bekövetkezett, amikor a jelentőség utólagos megítélésére, azaz a történetírásra került sor.

Azt vizsgálva, hogy ad számot az oszmán és a török történetírás arról, hogy mi történt az oszmán birodalomban élő örményekkel 1915-ben, Müge Göçek három történelmi korszakot különböztet meg, amelyekre eltérő narratívák voltak jellemzők: az oszmán tényfeltáró narratíva (az 1910-es években), a republikánus védekező narratíva (1953-tól kezdve) és a poszt-nacionalista kritikus narratíva (az 1990-es évektől kezdve).

Az eseményekkel egyidőben keletkezett munkák, amelyeket Göçek az oszmán tényfeltáró narratívák közé sorol, az örmény „mészárlások” elismerésén alapulnak. Azt írja, hogy „a feszültség ezekben inkább ott található, hogy az elkövetett bűnökért kinek tulajdonítják a felelősséget, nem abban, hogy ezek a halálesetek és mészárlások bekövetkeztek-e egyáltalán. A korabeli (1915–1920 közötti) szövegek – Kemal pasa és Halide Edib emlékirataitól egészen az oszmán újságokig, folyóiratokig és levéltári anyagokig – arra engednek következtetni, hogy nagyon sokféle beszámoló leheto fel arról is, hogyan alakult az örmény nők és gyermekek sorsa a deportálások során. Ezekből kiderül, hogy nagyon sok nőnek és gyermeknek az iszlamizáció és muszlim családokba való bekeverülés révén sikerült életben maradnia.

A Török Köztársaság 1923-ban való létrehozása után az örmény mészárlások és az iszlamizált nők és gyermekek sorsa egyaránt „az emberi történelem azon lapjaira került, amelyeket jobb elfelejteni”. A „felejtésnek” ez a stratégiája, ami a nemzeti tantervet jellemezte az elemi iskolától az egyetemig, azzal járt együtt, amit Müge Göçek a republikánus defenzív narratívának nevez. Az ötvenes éveket és azt követően, hogy a 70-es években az ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia) örmény fegyveres csoportja halálos kimenetelű támadásokat intéztek török diplomaták és intézmények ellen Európában és Amerikában, megjelent néhány, főleg diplomaták által írott könyv, amely vitatni kezdte a „népirtás” felhozott vádját. Ezekben a munkákban minimalizálni igyekeztek az örmény lakosság háború előtti létszámát és az elkövetett atrocitások számát, túlhangsúlyozták a háború alatti muszlim veszteségeket, és tagadták az örmények „lemészárlását”, a *tebcir*-ért (amit egyes írott forrásokban áttelepítésnek vagy deportálásnak fordítanak) a felelősséget magkra az örményekre hárították és a nagyhatalmakra, az oszmán államot, a muszlimokat, a törököket inkább „áldozatoknak” mint tetteseknek állítva be.

A republikánus defenzív narratívában az egyik mélyen elhallgatott dolog az iszlamizált örmény túlélők története. Nemcsak hogy nem tesznek említést róluk a kanonizált munkákban, de a teljes örmény lakosság és az atrocitások számának minimalizálása során is figyelmen kívül hagyják, nemlétezőnek tekintik a túlélőket ezt a történet szempontjából centrális jelentőségű, sajátos csoportját. Tehát nemcsak elhomályosítják őket, de nem is gondolnak rájuk, elgondolhatatlanná teszik őket.

Az 1915-tel kapcsolatos hivatalos török narratíva egyik kulcsszövege, Kamuran Gürün 1983-ban megjelent könyve, az *Ermeni Dosyasi* („Az örmény dosszié”), például közöl egy csomó táviratot, amit a belügyminisztériumból küldtek különböző vidékekre azt állítva, hogy „a kormány különösen felhívta a figyelmet az élet és a tulajdon védelmének fontosságára, és folyamatosan adott utasításokat a szükséges intézkedések megtételére.” Gürün

idézik olyan táviratokat is, amelyek kormányutasításba adják örmény árvák muszlim családoknál való örökbefogadását, de ezeket csak annak az általános megállapításának a bizonyítására hozza fel, milyen fontos volt az oszmán kormányzat számára „az élet és a tulajdon védelme”. Ezekből a hivatkozásokból ugyanakkor világosan kiderül, hogy Gürün tisztában van azzal, hogy örmény gyerekek muszlim vallásra térítettek és adoptáltak. Ezekből a táviratokból általánosítva úgy állítja be az áttérítésüket és örökbefogadásukat, mint „az élet védelmére” irányuló intézkedést. De hova számítja ezeket az „életeket”, amikor a veszteségek „számba vételére” kerül sor? Bár sosem említi az iszlamizált örményeket a számításai során, csak a „meghaltak” közé illenek.

Más szóval a kitért és örökbefogadott örményeket Gürün (és az ő könyvét fő forrásként használó szerzők a török nacionalista történetírás művelői közül) nem számítják a *tebcir* „túlélői” közé.

A török nacionalista történetírásán belül az első olyan könyv, amelyik kifejezetten az iszlamizált örmény túlélőkre koncentrál, Ibrahim Ethem Atnur történész részletes, 300 oldalas tanulmánya.

A hivatalos nemzeti történetírással egybehangzóan Atnur a *tebcir*-t az örmény alattvalóknak az oszmán birodalom elleni lázadására adott legitim válaszütkedésnek tekinti. A könyvben mindvégig elismeri, milyen sokat szenvedtek az örmény nők és gyermekek, akik „ártatlan voltuk dacára az áldozatok többségét tették ki.” Mégis az örmény nacionalistákat hibáztatja a szenvedéseikért, a nyugati hatalmakat, akik segítették őket a „Nagy Örményország” megeremtésére irányuló törekvésekben, és az amerikai protestáns misszionáriusokat.

Atnur megpróbálja bizonyítani, hogy az oszmán kormányzat „igyekezett humánus módon irányítani és végrehajtani az áttelepítést”, de többször rámutat, milyen gyakorlati nehézségek akadályozták ezt a háborús körülmények között. Érdekes módon elismeri, hogy esetenként „szexuális erőszakra” is sor került fiatal nők és leányok sérelmére, de hangsúlyozza, hogy a belügyminisztérium ilyen esetekben mindig „haladéktalanul fellépett”.

Atnur leginkább az foglalkoztatja, hogy a valási áttérés aktusa (a nőknél és a gyerekeknél is) asszimilációra való törekvést jelent-e. A válasza egy óvatos nem. Könyvének hosszú fejezetei foglalkoznak az örmény egyház, a misszionáriusok, külföldi tanácsadók és különösen a „Közel-keleti Enyhülés” arra irányuló háború utáni erőfeszítéseivel, hogy „összegyűjtsék” az örmény lányokat, asszonyokat és gyerekeket az árvaházakból és a muszlim otthonokból. A gyerekek esetében azokkal a szigorú kormányrendeletekkel foglalkozik, amelyek előírják, hogy az örmény gyerekeket oda kell adni a családjuknak, rokonaiknak, az örmény közösségnek vagy a misszionáriusoknak, és taglalja az örmények és misszionáriusaik buzgó (olykor egyenesen agresszív) igyekezetét, hogy felleljék ezeket a gyerekeket. Arra a konklúzióra jut, hogy a „Közel-keleti Enyhülés” 1922 végéig kivitte az országból az örmény árvák „nagy többségét”.

A nők esetében eléggé másképp fest a helyzet. Atnur szerint a nők, akik muszlim férfiakhoz mentek hozzá, „többnyire” a férjeik mellett maradtak, és nem tértek vissza az örmény életükhöz különböző okokból: „mert szerették a férjüket, mert gyerekeik voltak, mert félték szakítani a családjukkal, és mert tartottak attól, milyen fogadtatásban volna részük a saját közösségükben.” Ebben az elemzésben Atnur figyelmen kívül hagyja a „kényszerházasságok” eseteit, azt állítva, hogy az érintett nők már kiléptek ezekből a házasságokból a fegyverszünet idején. Elismeri, hogy „a korabeli feltételek között” lehettek olyan nők, akik nem hagyhatták el a férjüket, bármennyire szerették volna.

Mi lett ezekből az asszonyokból, akik megmaradtak a muszlim férjeik mellett? És a gyerekekkel, akik ott maradtak az őket adoptáló családokban? Atnur lényegében megválaszolatlanul hagyja ezeket a kérdéseket. Történelmi beszámolója lezárul azokkal az örmény árvákkal, akik elhagyják az országot a „Közel-keleti Enyhüléssel” és más misszionáriusokkal 1922-ben és 23-ban, a megmaradt örmény lakosság nagyrészeivel együtt.

Nem esik szó a könyvben a feljövőben lévő új memoár-irodalomról, kivéve egyetlen lábjegyzetet, amelyben politikailag elhatárolja magát ezeknek a műveknek a szerzőitől, és óva int „a sorok között megbúvó propagandától”.

A „propaganda”, amire Atnur utal az írásában, feltehetőleg a népi társaság tagadásának politikája, amivel nyíltan szembefordul a könyvében. Miközben a „nők és gyermekek mint ártatlan áldozatok” szenvedését taglalja, Atnur lényegében aköré az állítás köré építi fel az érvelését, hogy az oszmán birodalom nem érvényesített egy szisztematikus asszimiláló törekvést – valójában, hogy fáradságos lépéseket tett az ilyen asszimiláció megelőzésére. Ez a védekezés nyilvánvalóan azzal függ össze, hogy az ENSZ az ilyen törekvéseket a népi társaság részének tekinti, mivel a genocídiumokra vonatkozó ENSZ-egyezmény 2. cikkelye a gyermekek egyik népcsoportból a másikba kényszerítését is a népi társaság részének minősíti. Ez jó példa arra, hogy az iszlamizált örmények esete milyen aggodalmakat kelt nacionalista körökben a népi társaság elismerésének politikája kapcsán.

Röviden a hivatalos (nacionalista) török történetírásán belül a török köztársaság első éveitől

kezdve vagy teljesen törölték a beszámolókból az örmény konvertiták és örökbefogadottak témáját, vagy úgy kezelték, mint az oszmán kormányzat „élelmentő” törekvéseit. A *tebcir* után megmaradt örmény népességre vonatkozó számításokban közvetve csak az „életüket veszítették” kategóriában maradt számukra hely.

Alternatív narratívák megjelenése

a nyilvánosságban 90 évnyi elhallgatás után

Hogyan vetett véget a hallgatásnak az utóbbi évek poszt-nacionalista, kritikai szemléletű tudományosság? Müge Göçek a 90-es éveket jelöli meg egy olyan időszaknak, amikor az 1915-tel kapcsolatos „poszt-nacionalista, kritikai narratíva” megjelent a török tudományosságban és a nyilvános vitákban.

Paradox módon a 90-es években tetőzött a kurd militáns csoportok és a török állam közötti polgárháború is, ami végül közel 40 ezer ember életébe került az 1984 és 1999 közötti években. A polgárháború ellenére (vagy éppen hatására) az 1990-es és 2000-es évek mélyreható átalakulást hoztak a török társadalomban, politikában és a tudományos életben, amelynek során számos addig tabu téma (köztük a militarizmus, a lelkiismereti szolgálatmetagadás, a vallási, szektás vagy etnikai alapú kirekesztés, a feminizmus, a szexuális orientáció és a nemi identitás témái) vált a tudományos kutatás, politikai aktivizmus és a nyilvános viták tárgyává.

Az örmény témában (a török és örmény irodalmat és visszaemlékezéseket megjelentető) Aras könyvkiadó megalapítása 1993-ban, a Hrant Dink szerkesztésében 1996-ban megindított török-örmény *Agos* hetilap kiadása, a történész Taner Akçam örmény népi társasággal foglalkozó kritikai szemléletű könyveinek publikálása (1992, 1999) valamint más örmény és nemzetközi szerzők tudományos és (ön)életrajzi munkáinak megjelenése (Belge Yayınları és mások), török történészek (különösen Halil Berktaş) nyilatkozatai az újságokban és hetilapokban 2000-től kezdve, örmény értelmiségiek (főleg Hrant Dink) megjelenése a televíziós vitákban, és a három egyetem által közösen szervezett első kritikai szemléletű konferencia 1915-ről 2005-ben – mindezek együttléve hozzájárultak alternatív narratívák és kritikus hangú viták kialakulásához azzal kapcsolatban, hogy mi történt az oszmán örményekkel 1915-ben és azután.

Mint már említettem, ez a kritikus vita az áttért örményekkel is foglalkozott, különösen az *Anneannem* 2004-es megjelenése után. A 17 megjelent irodalmi mű, visszaemlékezés és kutatás, ami 2004 óta megjelent, jól mutatja a téma iránt megnövekedett érdeklődést. De ez a fokozott érdeklődés csak mostanában kezd történelmi, antropológiai és szociológiai kutatásokban is megmutatkozni.

Mivel magyarázhatjuk a kilenc évtizedes hallgatást az iszlamizált örményekről a török tudományosságban?

Először is a hegemon nacionalista narratíva, amely úgy konstruálja meg a török nemzetet, mint a szunnita iszlámmal meghatározott őserediti, homogén entitást, valamint a törökség etnicizált (és olykor faji alapokra is helyezett) felfogása is kulcsszerepet játszott az iszlamizált örmény

túlélőkről való hallgatásban. A legutóbbi időkig a „más” identitások említését „megosztó fenyegetésnek” tekintették, és a legkülönbözőbb módokon hallgattatták el a török-szunnita-muszlim ágtól való bármely eltérés szóba hozását. Az iszlamizált örmények (és leszármazottaik) végső soron veszélyeztetik a török nemzet homogenitását és etnikai identifikálódását.

Másodsorban ezt a hallgatást az oszmán örményekkel 1915-ben történelmet övező általános hallgatás részeként kell felfogni. A téma tabuként kezelése a nyilvánosságban kihatott a török történetírásra és a társadalomtudományi szakirodalomra is. Az 1980-as államcsíny és az ezt követő változások a török felsőoktatásban további restriktiókat hoztak magukkal bármely politikai érzékenységet érintő téma tudományos kutathatósága terén, az oszmán örmények sorsát ideértve.

Harmadszor a „népi társaság” fogalmának fekkbukkanása a 20. század vége felé, és a népi társaság elismertetésének nemzetközi politikája, amit a 70-es években az ASALA által elkövetett erőszakos cselekmények tüztek újból napirendre, ahhoz vezetett, hogy a téma „nemzetbiztonsági” és „nemzetvédelmi” jelentőségre tett szert. Másutt foglalkoztam azzal, hogy az 1915-tel kapcsolatos török viták uralkodó kereteit mennyire „a tézis háborúja” formálta két világosan megkülönböztethető vitázó féllel: a török tézis az egyik oldalon és az örmény tézis a másikon. Ebben a tézis-háborúban azt állítják, hogy az objektivitás, valódi tudományosság és a tudományos bizonyítékok a török fél erősségei (amely fél szerint az 1915-ös események nem merítik ki a népi társaság fogalmát), míg az örmény fél (amelyet ennek a felfogásnak a számára az örmény diaszpóra képvisel mint kulcsszereplő vagy mint a fő „ellenfél”), nélkülözi ezeket az ismérveket. Az olyan dichotómiák, mint dicsó vagy dicstelen nemzet, hősiesség vagy árulás, győzelem vagy vereség, közhelyszámba mennek a nacionalista szak- ill. népszerű irodalomban, amely részt vállal ebben a „nemzetvédelemben”, ami a „nemzet” fetiszizálásához és militarizálásához vezet. Az iszlamizált örmények komoly kihívást jelentenek ebben a „tézis-háborúban”. Nemcsak hogy elmosásuk a határokat a világosan meghatározott „török” és „örmény” oldal között, de mint már jeleztem, a Genocídium-egyezmény 2. cikkelye miatt is agályokat kelt a meglétük.

Az áttért örmények történetei, akik egész életüket muszlim családokban vagy muszlim városokban töltötték, egész Pandora-szelencéjét nyitják meg a török és az örmény nacionalisták és a kutatók számára is. Ki része a nemzetnek? Ki „örmény” és ki „török”? Melyik leszármazási ág számít? Ha egy rassz, egy kultúrához vagy nemzethez tartozó csoport kiirtása számít genocídiumnak, akkor ki számít egy népi társaság „túlélőjének”? Vajon az iszlamizált örmény nők, férfiak és gyermekek „túlélői”-e az örmény népi társaság? Tekinthejtük-e a túlélésüket Vahé Tachjian nyomán az ellenállás egy formájának?

(részlet egy hosszabb tanulmányból)

KARÁDI ÉVA FORDÍTÁSA